

id. Elischer Gyula **1846 – 1909**

Elischer Gyula seniornak (ha szóba került) három nevezetessége ismeretes. Fia volt a nevét viselő kiváló röntgenológus, múlhatatlan érdemeket szerzett a Semmelweis-szobor felállításánál, s műgyűjtőként mérhetetlen kincseket hagyott az Akadémiára. Azonkívül a kortársi közvélemény *Kézmárszky, Tauffer, Dirner Gusztáv* és *Temesváry Rezső* társaságában, a vezető nőgyógyászok közé sorolta.

A szepességi *Öllischer* család nevét korán *Elischerre* változtatta, mivel a magyar nyelv szereti az e magánhangzókat. Iskoláit Kassán és Eperjesen végezte, az orvosi karra Bécsben iratkozott. Orvosdoktorrá 1871-ben avatták, *Hyrtl, Brücke* és *Rokitansky* voltak a legkedvesebb tanárai, noha később klinikus lett, morfológiai szemlélete mindvégig dominált. A Bécsben szerzett ismereteket rövidesen Budapesten hasznosította. *Scheuthauer* asszisztenseként ő az egyik legambiciózusabb hisztológus, az Orvosi Hetilapban

gyakran találkozunk tanulmányaival. *Izomelváltozások gyermekhűdésnél* c. dolgozatában a Bó-kai-osztályról kapott anyagon vizsgálja a szövettani elváltozásokat. A 2⁰/₀-os sósavoldattal kezelt, majd karminnal megfestett izomsejtekben lipoidos és colloidos elfajulásokat talált. Nézete szerint az ideg az izomhoz változatlanul vezeti az ingerületet, de az izomállomány veszti el az összehúzódsági képességét. Ez a megállapítás nyilván a kor szemüvegén át szemlélendő.

1873-ban lett klinikus, méghozzá *Korányi Frigyes* belgyógyászatán. Itt is kiütözött belőle a morfológus, főnöke örömeire. Az Orv. Hetil. 1874. évfolyamában szép szövettani metszeteket közölt egy chorea minorban szenvedett, majd kiszendett beteg üldödegéből és gerincvelőjéből. Az előb-

tásra alkalmas, ilyen jellegű ambulancia megszervezését tette először szóvá (I. Orv. Hetil. 1877).

Még abban az esztendőben *A méh és járulékaiknak lobos bántalmái* tárgykörből magántanárá hilitálták, 1884-ben pedig kinevezték a Vöröskereszt egyesület nőgyógyászati osztályának az élére. 1890-ben a Poliklinika főorvosa lett. Fontos dolgozatokat közölt a méh nyálkahártyájának rákos elfajulásáról, a nem terhes méh helyzetváltozásairól. A morfológia után, lévén most már nőgyógyász vezető főorvos, a gynekológiai műtétekben igyekezett tekintélyt szerezni. Másfél év alatt 174 operációt végzett, abból 16 laparotomia, 2 méhkiirtás, 6 gátképzés, továbbá petefészektomló-exstirpáció. Megoldott méhen kívüli terhességet hüvely metszés útján, dolgozatai német nyelvterületre is eljutottak.

Amikor 1893-ban a Rókus-kórház 67 ágyas IV. számú szülészeti és nőgyógyászati osztályának főorvosa, *Ráth József*, elhunyt, a helyére *Elischer Gyulát* nevezték ki. Ettől kezdve a *Bumm* és *Schnier* szerkesztette *Diagnostisches Lexikon*, valamint a *Drasche-féle Bibliothek der ges. mediz. Wissenschaften* szívesen hozta az írásait.

*Semmelweis Ignác*ról az első megemlékezését 1894-ben tette közzé, de már 1891-ben egyik legelkelkesebb tagja az emlékbizottságnak. A szobor felállításának pedig ő az első propagálója.

Érdekes, hogy ezt a művészi hajlamokkal telített embert a köz mindig financiaális ügyek intézésével bízza meg. Az 1894-ben Budapesten megtartott VIII. nemzetközi demográfiai kongresszusnak, később a *Semmelweis-emlékbizottságnak* ő volt a főpénztárosa. Nagy segítségére volt medikus fia. A pénzüggel legalább olyan biztosan bánt mint az operálókéssel, de kortársai szerint az ecset és a hangszerek is művészi szinten engedelmeskedtek nem mindennapos tehetségének. Hires volt a *Holbein-*, *Dürer-* és *Rembrandt-rézmetset* gyűjteménye, amelyet a Szépművészeti Múzeum vett meg (képletes áron).

Az *Elischer-féle Goethe-gyűjtemény* pedig párját ritkítja a világon. Nagybátyja, nevezetesen *Elischer Boldizsár* budapesti ügyvéd kezdte el negyven éven keresztül gyűjteni a relikviákat, kéziratokat, első kiadásokat, majd ő folytatta és 1895-ben az Akadémiának ajándékozta, holott Weimar óriási összeget ajánlott érte. *Heller Ágoston* 1896-ban katalógust készített a csodálatos anyagból, amely 4100 darabból áll. A legértékesebbjei: 34 kézirat, többek között a *Wie aber kann sich Hans von Eyck két verszaka*; a *Morgens rund* négy verssora; egy *Reichardthoz* címzett levél, amely *Newton* színelméletére vonatkozik; egy-egy aláírt levél *Döbereiner*, ill. *Johannes Müller* professzorokhoz, hogy csak a legérdekesebbeket említsük. A weimári óriáshoz címzett kortárslevelek közül *Liszt Ferenc*, *Humboldt (Alexander és Wilhelm)*, *Hufeland* és *Lavater* manuskriptumai számunkra a legizgalmasabbak. A Goethe-arc képek száma 233, az emlékérmeké 22, első kiadásban 135 mű, 458 életrajz és még felbecsülhetetlen értékű egybek.

Miután e (ma már szinte megszerzhetetlen) kollekción az államra hagyta, szakmai elfoglalt-

AZ

ANYASÁG HIGIÉNÉJE

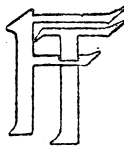
IRTA

thurzóbániai

ELISCHER GYULA dr.

egyetemi tanár

a székes fővárosi szt. Rókus kórház szülészeti és nőgyógyászati osztályának főorvosa.

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irod. intézet és könyvnyomda

1907

binél a Schwann-féle hüvelyben, az utóbbinál a ducsejtekben talált rögös-szemcsés, a sejtmagvakat alig sejtető elfajulásokat.

Két esztendőt töltött a patológus *Scheuthauer* mellett, kettőt *Korányi Frigyes* klinikáján, majd 1875-ben végleg a nőgyógyászatnál kötött ki. Álami ösztöndíjjal Németországban *Spiegelberg (Semmelweis* közismert ellenfele) klinikáján fordult meg, majd Franciaországon át Londonba ment, ahol *Barnes*, *Braxton*, *Hicks* és *Playfair* voltak a mesterei. Amikor a neves klinikák kapuján kívül került, kedvenc olvasmányainak színhelyét, *Dickens* és *Thackeray* világát kereste, amelyet a két író *humoristikus lángtolla ecsetelte találóan*. A Themze-parti városóriásból 1876 nyarán az írországi Dublinba hajózott. A B. Mosse-féle intézetben *Atthill* tanár nagy előzékenységgel fogadta. Ennek az intézetnek díjtalan *járókórodája* volt, s amikor *Elischer* hazatért, egyetemi okta-

sága mellett elsősorban a piktúrának hódolt. A budapesti Orvos-szövetség 1902-ben a városligeti Múcsarnok összes helyiségeiben kiállítást rendezett, amelynek bevételét a bizottság a *nemes hivatásuknak áldozatul esett orvosoknak és különösen a mindenkitől elhagyatott özvegyeinek és árváinak* a javára fordította. A kiállítás rendezésével a végrehajtó bizottság elnökét, *id. Elischer Gyulát* bízták meg, A tárlat érdekessége, hogy *Korányi Frigyes*től, *Kétly Károlyig*, *Onodi Adolftól* *Pertik Ottóig* milyen lelkes műpártolók voltak a századforduló nagy magyar orvosai. *Id. Elischer kedvenc* festője *Mészöly Géza* volt, az *ifj. Elischeré*, aki ekkor még *Pertik* munkatársa volt, *Pettenkoffen Ágost* — főleg az 1849-es képei miatt.

Az a csodálatos, hogy egy nagy osztály vezetése mellett és betegeskedve hogyan jutott mindenre ideje? Közben 1907-ben remek kis könyvet írt *Az anyaság higiénája* címmel. Különösen érdekes benne a terhes nők munkahelyi védelme. Megengedhetetlennek tartja gravidák dohánygyárban, ólommal vagy higannyal való dolgoztatását. A könyv fele a bábák teendőivel foglalkozik: annak kioktatására, hogy a szülő nő *a fájásokat jól feldolgozza*, és a mindenekfölötti tisztaságra. Írt a halottégetés higiénikus voltáról is.

Id. Elischer Gyula (1898 óta rendkívüli tanár) 1908-ban a Vöröskereszt körül szerzett érdemeiért vaskoronarendet, 1909 nyarán a Semmelweis-emlékbizottságban kifejtett ténykedéséért a Beránféle ezüstplakettet nyerte el. Nagy elismerés, ha arra gondolunk, hogy rajta kívül *Duka Tivadar*, *Alfred Hegar*, *Tauffer Vilmos*, *Győry Tibor*, *Temesváry Rezső* és *Dirner Gusztáv* kapták meg ezt a fokozatot. Az emlékkönyvet augusztusban még kézhez kapta, de alig átvehető erőfeszítéssel. Egyre súlyosbodó vesebaja 1909. szeptember 28-án vett véget gazdag életének.

Erősen hozzájárult az Elischerek hírnevének öregbítéséhez; az államra (a Goethe-gyűjtemény nyel) és a medicinára (a fiában) felbecsülhetetlen értékű örökséget hagyott, illő rá utalnunk születésének 130. évfordulóján.

Szállási Árpád